

Справа «Велікова проти Болгарії» (Velikova v. Bulgaria)

У рішенні, ухваленому у Страсбурзі 18 травня 2000 року у справі *«Велікова проти Болгарії»*, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ст. 2 Конвенції щодо права на життя у зв'язку зі смертю співмешканця та батька трьох дітей заявника;
- не проведення органами державної влади Болгарії ефективного розслідування обставин смерті співжителя заявника теж становить порушення ст. 2 Конвенції;
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту);
- відсутнє порушення ст. 14 Конвенції щодо заборони дискримінації.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив заявнику 100 000 французьких франків як компенсацію моральної шкоди, 8 000 та 1 000 болгарських левів у відшкодування матеріальних збитків і судових витрат відповідно.

Обставини справи

Заявник, Аня Велікова, є громадянкою Болгарії, народилася у 1952 році і проживає у Плевені (Болгарія).

25 вересня 1994 року Славко Тсончев, чоловік, з яким заявник спільно проживала протягом багатьох років, помер, перебуваючи під вартою у поліції. Славко Тсончева було заарештовано за 12 годин до його смерті за підозрою у вчиненні крадіжки корови. П. Тсончев був румуном за національністю. На момент арешту йому виповнилося 49 років. Розслідування обставин смерті Славко Тсончева призупинилося у грудні 1994 року і не відновлювалося, не зважаючи на численні звернення заявника до органів державної влади.

Зміст рішення Суду

Заявник стверджувала, що п. Тсончев помер у результаті заподіяння йому тілесних ушкоджень поліцейськими. На думку заявника, йому не було надано належної медичної допомоги. Це, а також відсутність серйозного розслідування обставин смерті Славко Тсончева становить порушення ст. 2 Конвенції (право на життя).

Крім того, заявник оскаржувала строк проведення розслідування інциденту, який, з її точки зору, свідчив про порушення ст. 6 Конвенції. П. Велікова також вважала, що вона не мала ефективного засобу правового захисту відповідно до вимог ст. 13 Конвенції. На думку заявника, пан Тсончев став жертвою дискримінації, яка ґрунтувалася на його румунському походженні.

Юрист, який представляв інтереси п. Велікової у Суді, діяв на підставі доручення, підписаного нею особисто. Однак, на одному з інших документів заявник поставила свій відбиток пальця, оскільки була неписьменною. Враховуючи всі докази у справі, а також безпосередню зустріч голови Палати із заявником у присутності представника Уряду, Суд дійшов висновку, що представник законно діяв від імені заявника.

Таким чином, Суд відхилив попереднє заперечення Уряду з цього приводу. Уряд висунув чимало інших попередніх заперечень, які також були відхилені Судом у своєму рішенні від 18 травня 2000 року у зв'язку з необґрунтованістю останніх.

На думку Суду, у випадку, коли поліція заарештовує цілком здорову особу, яка раптом помирає, компетентні органи державної влади зобов'язані обґрунтовано пояснити причини смерті заарештованого.

Причиною смерті п. Тсончева стала втрата крові, викликана великими і глибокими ранами на верхніх частинах тіла та лівій ягодиці. Пояснення Уряду, що ці ушкодження були заподіяні п. Тсончеву до арешту або що вони стали результатом його випадкового падіння на землю, не є правдоподібними. На момент арешту пан Тсончев випивав у компанії друзів, він міг вільно пересуватися під час арешту і протягом двох годин після нього. Пан Тсончев не скаржився на будь-який біль чи хворобу. Жоден з числа тих, хто бачив його у цей час, включаючи офіцерів поліції, не помітили зовнішніх ознак серйозних ушкоджень, які пізніше були виявлені в результаті проведення розтину трупа.

Більше того, відповідно до висновку прокурора від 19 березня 1996 року, тілесні ушкодження п. Тсончева стали результатом умисного побиття. Втрату крові справді спричинили симетричні гематоми на верхніх кінцівках тіла, розміром 40 на 18 см кожна, та гематома на лівій ягодиці, довжиною від 8 до 10 см та шириною від 1,5 до 2 см. Судово-медичний експерт нічого не згадав про падіння як можливу причину цих ушкоджень. Таким чином, є достатні підстави вважати, що смерть п. Тсончева сталася внаслідок тілесних ушкоджень, спричинених йому під час перебування у поліції. Ще одним аргументом на користь такого висновку стала відсутність ретельного огляду п. Тсончева лікарем під час перебування під вартою.

Отже, має місце порушення ст. 2 Конвенції.

Ст. 2 Конвенції передбачає обов'язкове проведення скрупульозного, всебічного і неупередженого офіційного розслідування обставин смерті особи, яка сталася внаслідок застосування сили до останньої.

Заявник стверджувала, що порушення у процесі розслідування, яке проводилося, були грубими і численними. На її думку, єдиним можливим поясненням цього були прагнення слідчого та прокурора приховати злочин, вчинений щодо п. Тсончева.

Особливу увагу слід звернути на факт непроведення необхідних і очевидних слідчих дій, причини чого так і не були пояснені Урядом. З точки зору Суду, якщо Уряд не може пояснити причини непроведення ефективного розслідування обставин насильницької смерті особи, то він, тим самим, не виконує свого важливого обов'язку – захищати право на життя, закріпленого у ст. 2 Конвенції.

У слідчого, який проводив розслідування, було чимало очевидних способів і засобів з'ясувати час заподіяння п. Тсончеву тілесних ушкоджень, встановити обставини його арешту, стан здоров'я та винних в його смерті осіб. Однак, слідчий не зібрав такої інформації. Його бездіяльність була санкціонована прокурором, який наглядав за проведенням слідства. 3 грудня 1994 року не було проведено жодних дій, спрямованих на встановлення причин і обставин смерті п. Тсончева. Уряд не зміг надати жодного правдоподібного пояснення такої бездіяльності.

Скаргу заявника щодо порушення ст. 6 Конвенції у зв'язку з невиправдано довгим строком розслідування слід розглядати у контексті можливого порушення ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту), оскільки Уряд не спромігся провести ефективне розслідування, що не могло не відбитися на ефективності всіх інших засобів правового захисту.

Твердження заявника про те, що п. Тсончев став жертвою дискримінації за національною ознакою, підкріплюється чималою кількістю вагомих аргументів. Однак, їх недостатньо для того, щоб поза усяким розумним сумнівом дійти висновку про те, що вбивство і наступне непроведення ефективного розслідування мотивувалися упередженим ставленням органів державної влади до пана Тсончева у зв'язку з румунським походженням останнього.

Вимоги заявника щодо компенсації моральної шкоди були задоволені Судом у повному обсязі, оскільки очевидними є серйозні страждання, яких вона зазнала у зв'язку зі смертю свого співмешканця і батька трьох її дітей.

Крім того, заявнику було завдано матеріальних збитків. За відсутності документальних свідчень розмірів прибутку заявника, який складався з дрібного надання послуг у сфері продажу товарів та продуктів харчування, Суд при визначенні розміру матеріальних збитків керувався загальними принципами справедливого відшкодування.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.